

מראי מקומות- בבא קמא צ"ז

לדחות דכוונת הגמ' לומר דלא חסרו וגם טובה עשה עמו, אבל כ' דדוחק הוא (וכל זה דלא כמש"כ הרא"ש בסוגיא לעיל [וכן נקט השו"ע (שם)] דלרווחא דמלתא נקטי', דלפי"ז למה צריך כאן להא דניחא לי' דלא לסתרי עבדי'). וע"ע בפני יהושע כאן דכ' דנניח דיהי' פטור אפי' בלא סברא זו, אבל מ"מ יהי' אסור לעשות כן לכתחלה (ע' תוס' לעיל כ: ד"ה הא), ומה שמותר ליקח העבד לכתחלה, היינו רק משום סברא זו דניחא לי' וכו'.

(ג) הלוחה ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר- תמה תוס', א"כ נמצא דמי שלוח מחבירו אינו יכול לעשות לו שום טובה. ותי' דדוקא מילי דפרהסיא ואוושא טובא אסור, אבל להשאיל לו כליו וכדו' מותר. ועוד חילק דכל היכא דהיו אוהבים זא"ז שהיו משאילין חצר זל"ז אם היו צריכין, בכה"ג מותר אף לאחר שהלוחה. וע' במשנה למלך (מלוה ה', י"ב) שהביא מהגדולי תרומה דכ' דמש"כ תוס' דדבר של פרהסיא אסור, היינו דוקא אם לא היו רגילין זה עם זה, אבל ברגילין מותר. אבל המל"מ חולק עליו, וס"ל דדבר של פרסום אסור אפי' במקום שהיו רגילין מקודם, דצריך ב' תנאים להתיר.

(ד) לא פליגי, הא דעבידי לאגרא הא דלא עבידי לאגרא- כ' התרומת הכרי (שס"ג, סעי' ה' [אות ג']) דלכאו' המשמעות הוא דמה דפטור מלשלם אגרא היכא דלא עבידי לאגרא, היינו משום דהו"ל זה נהנה וזה לא חסר. אלא דהק' לפ"ז, היכא שיש פחת, למה משלם רק הפחת, הרי הדין הוא בזה נהנה וזה לא חסר דמגלגלין עליו את הכל, וא"כ לכאו' יהי' צריך לשלם כל ההנאה. והביא דכבר עמד הרשב"א ע"ז, ותי' דלא אמרי' דמגלגלין עליו את הכל אלא בקרקע, אבל במטלטלין לא אמרי' כן. אלא דתמה התרוה"כ על הרשב"א, דמהו הסברא לחילוק זה. וכ' השער המלך (גזילה ג', ריש הל' ט') דהחילוק הוא דקרקע אינה נגזלת, ולכן צריך לשלם כל מה שנהנית, דהא נהנה מבעל הבית,

(א) התוקף בעבדו של חברו ועשה בו מלאכה פטור, ואי ס"ד וכו'- דהיינו, דבשלמא אם עבדי כמטלטלי דמי, והו"ל גזלן, א"כ שפיר מובן למה אינו משלם שכירות. אבל אם כקרקע הוא, וא"כ אינו גזלן, למה אינו משלם שכירות. ויש לעי', למה אם גזלן הוא ממילא אינו משלם שכירות. והבאנו לעיל מהסמ"ע (שס"ג, י"ג) שכ' "וכן אם עשה בה מלאכה תקנו שלא יוציאנו מידו שכר, בדנחית בתורת גזילה משום תקנת השבים, אלא משלם כעין שגזל". אבל הש"ך (שם, [ז' ח'] כ' דפטור משום דברשות הגזלן הוא, ובדידי' דנפשי' קעביד מלאכה (וכ"כ האמרי משה [ל"ב, כ"ז]). ובחי' ר' שמואל (י"ב, ג') כ' ב' מהלכים בזה- א) דאינו משום קניני גזילה, אלא משום דכיון דחייב לשלם בעד כל החפץ הנגזל, שוב אין לחייבו לשלם על שגזול שנית את אותו חפץ, וההשתמשות נחשב שגזול שנית את אותו הדבר, ולכך אין לחייבו בתשלומין על ההשתמשות. ב) הביא מר' שמעון לבאר דהוי בגדר שינוי קונה, דהיינו, דהא מצינו שיש להגזלן זכות לקנות כל דבר חדש שנוצר ונתהוה מהגזילה, דנמצא דדבר זה לא הוי כעין שגזל. וא"כ, כמו כן י"ל לענין ההשתמשות, דהשימוש הוא כבר דבר חדש, שע"ז יש להגנב זכות מקניני הגניבה לקנותו, ולכן פטור מלשלם ע"ז.

(ב) אלמא ניחא לי' דלא לסתרי עבדי'- ק', למה צריך לטעם זה, תיפוק לי' משום דזה נהנה וזה לא חסר הוא, ולכן פשוט דפטור. וכבר הק' הרשב"א כזה לעיל (כא). לענין הא דאמרי' ושאי' יוכת שער, למה צריך לזה, הרי פטור בלא"ה משום דזה נהנה וזה לא חסר פטור. ותי' דכיון דבאמת איכא הפסד קצת מחמת דריסת רגל הדיורין, לכן אמרי' דכיון שיש ריוח כנגד זה דשאי' יוכת שער, ממילא נמצא דהו"ל כזה נהנה וזה לא חסר כלל. וכ' הגר"א (ח"מ שס"ג, ט"ז) שיש להביא ראי' להרשב"א מסוגיין, דלמה צריך לומר בשלמא התם וכו', לימא בפשיטות דבבית ליכא הפסד ובעבד איכא הפסד, אע"כ דגם בבית איכא הפסד קצת, וכו'. וכ' דאולי יש

ולכן תי' דמה דאמרי' דנחית לה בתורת גזלנותא, אין הביאור בתורת גזילה ממש, אלא להשתמש בה חנם ולהחזירה לו, והו"ל כשואל שלא מדעת, דאע"ג דהו"ל כגזלן לענין מתה מחמת מלאכה ושאר אונסין, אפ"ה הו"ל בכלל שואל, ואפי' בפתחא דאית בי' שינוי שמין לו שברים כשואל, דלא קנסי' לי' כולי האי. ובביאור דבריו, כ' בחי' הגר"ח **על הרמב"ם** (גזילה ב', ט"ו, ד"ה והנה [ב']) דכיון דלא כיוון לגזול עצם הספינה אלא רק תשמישה, א"כ לא שייך בה הדין דאין שמין, דזה לא שייך אלא היכא דאמרי' דשינוי קונה, וזה לא שייך כאן, שהרי לא נחית אדעתא לקנותה כולה. אבל מ"מ גזלן הוא, ולכן יכול להתחייב במתה מחמת מלאכה ושאר אונסין, רק דאין שייך קנין כיון דלית בה קניני גזילה. וכ"כ לבאר בקיצור בקובץ **שעורים** (קכד), ועוד ביאר דאפי' אם קונה בשינוי, מ"מ יכול לשלם לו שברים, דהך חומרא דחיים ישלם ולא מתים ליכא בשואל שלא מדעת, ודייק כביאור זה מלשון הראב"ד ולא קנסי' לי' כולי האי, דאם הכוונה הוא משום דאין כאן שינוי קונה, הרי אי"ז קנס מה שהגזלן קונה בשינוי.

אמר ר' הונא... נפסל פסלתו מלכות, ור"י אמר פסלתו מלכות נמי היינו נסדק, וכר' - כ' בקובץ שעורים (קכח) דנח' האמוראים כאן במהו הגדר של היזק שאינו ניכר. ר' הונא ס"ל דכל שאין ההפסד ניכר על החפץ גופא שיש בו הפסד, זה נקרא היזק שאינו ניכר. ולכן היכא דפסלתו מלכות, כיון דאי"ז ניכר על המטבע עצמה, א"כ הו"ל היזק שאינו ניכר. ור' יהודה ס"ל דהגדר דהיזק שאינו ניכר הוא דצריך להיות דההיזק רק בהרוחניות של החפץ, אבל כל זמן שההיזק הוא דבר מוחשי בעולם, אפי' אם אין ההיזק ניכר בחפץ של המטבע מיני' ובי', זה נקרא היזק ניכר. ולכן כיון דפסלתו מלכות, וא"כ שוב א"א להשתמש במטבע כזו (וכמש"כ רש"י, שאין צורה זו דומה לצורה של כל היוצאים עכשיו), א"כ זהו דבר מוחשי, ונחשב היזק ניכר.

ח) א"ל ר"ח לר' הונא, לדידך וכר' - פי' המהרש"א מהדו"ב, דודאי ידע ר"ח שיש

משא"כ במטלטלין, דנגזלין הן, ולכן אינו משלם אלא כשעת הגזילה. (עוד הביא התרוה"כ מש"כ הנמוקי יוסף [לד: בדפיון] בשם הרמ"ה להוכיח מכאן דבאמת אין הדין דמגלגלין עליו את הכל, אלא דבזה נהנה וזה חסר, משלם רק הפחת, ולא ההנאה.) ודייק התרוה"כ מרש"י דהבין הסוגיא באו"א, דהחילוק בין עבידי לאגרא או לא הוא דהיכא דעבידי לאגרא, אז אמרי' דמסתמא ירד הגזלן בתורת אגרא, וזה הי' כוונתו, שישכרו מהבעה"ב, אלא דעשה כן שלא מדעתו. משא"כ היכא דלא עבידי לאגרא, אמרי' דמסתמא לא ירד הגזלן לעשות עם החפץ דבר שאין החפץ עומד לה, ולכן מסתמא כוונתו לגזלנותא, שיהי' שלו לגמרי, ולא רק שישכרו ממנו (וא"כ אין מקום כלל לחייבו על השכירות, וכדאמרי' לעיל, דגזלן אינו משלם שכירות בשביל מטלטלין שגזל).

ה) הא דנחית לה אדעתא דאגרא, והא דנחית לה אדעתא דגזלנותא - פרש"י, דהיכא דנחית לה אדעתא דאגרא, הא על כרחו שקל וגזל הוא, ולכן אם הפחת יותר מהאגרא, יכול ליטול הפחת. ולכאוי' יש להק', דאם באמת ע"כ גזלן הוא, א"כ למה יכול הנגזל לתבוע השכירות היכא שהוא יותר, הרי כבר אמרנו דגזלן אינו צריך לשלם שכירות (מאיזה טעם שהוא), אלא אמרי' דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. וכ' הים של שלמה (י') להוכיח מזה, דאינו נחשב גזלן אלא היכא שהבעלים רוצים להחזיקו בגזלן, והיכא שאין הבעלים רוצים להחזיקו בגזלן, אלא אומרים דניחא להו שירד לתוך הספינה, אז הדין הוא דליכא בי' דין גזלן.

ו) והא דנחית לה אדעתא דגזלנותא - פרש"י, לא יהיב אלא פחתה, דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה. והק' הראב"ד, במאי עסקי', אי פחת דאית בי' שינוי, הא אמרי' דאין שמין לגנב ולגזלן, אלא הגזלן נוטל השברים ומשלם להנגזל ספינה מעליא, דהא שינוי קונה. ואי בפתחא דלית בה שינוי, ולא קני, אמאי משלם פתחה, לכאוי' צריך להיות ככחש דהדר, דכיון דלא הוי שינוי הרי יכול לומר לו הרי שלך לפניך. ורוצה ליישב דשאני הכא דהשינוי לא הדר, וכ' דלא מחוור.

הה"א דלא מיירי דמלכיות מקפידות זא"ז ודאי קשה, מ"ש של בבל והן בבבל ומשל בבל והן כאן, הרי גם אם הם בבבל צריכין לעלות לירושלים, ומהו המעלה שהם בבבל. ותי' דודאי מעיקרא ניח"ל, דדוקא של בבל והן בבבל, שהם מטבע במקום החלול, לכך חשיבי מטבע, כיון דגם שם יוכל להוציאם, אבל של בבל והן כאן, אע"ג שיכול להוציאם, מ"מ לא חשיבי מטבע, כיון שאינם מטבע במקום החלול.

(ג) לא קשיא, כאן בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם- פי' הראב"ד, אז היו כל ישראל עולים לרגל, אפי' מחוץ לארץ, ומצטערים להוליך מעשרותיהם שהיו הרבה. ולא היו יכולים לחלל אלא על מעות שיצאו במקומן, ולכן תקנו שיהיו כל מטבעותיהן בירושלים. אבל בזמן שיד האומות תקיפה, רק מעטים היו עולי רגלים, רק אותן שבא"י, ולכן לא היו צריכין לאותן תקנה.

(ד) המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו מהו- פרש"י, דהשאלה הוא לפי רב דס"ל דצריך ליתן לו המטבע דאותה שעה. וחולק עליו הרשב"א, דהא קיי"ל כשמואל ואין מסתבר שיהי' בעיא שלא אליבא דהלכתא, ולכן כ' דהאיבעיא אליבא דשמואל אליבא דר"נ, ומיירי שלא הי' לו דרך למישן. א"נ אף דלא כר"נ, ומיירי דהי' נפסל אותה מטבע לגמרי.

(טו) והא קא זיילין פירי- פרש"י, לגבי מטבע זו, נמצא שמשתכר זה בתוספת וכו'. וע' ברמ"א (יו"ד קס"ה, א') שכ' דהיכא דהוולו הפירות מחמת המטבע החדשה, אבל לא הוסיפו על המטבע החדשה כלום, אז יכול ליתן לו המטבע החדשה. ובביאור הגר"א שם (ג') ציין לדברי רש"י כאן, ולכאור' כוונתו דמה דהדגיש רש"י "תוספת", כוונתו לומר דדוקא משום דמשתכר בהתוספת, אבל אם לא הוסיפו מותר.

(טז) והא קא זיילין פירי, וכו'- הק' התורת חיים, הא משמע דפשיטא דבשביל התוספת קא זיילין פירי, אבל בסמוך קאמר "ואי מחמת תרעא זיל", דמשמע דמחמת תרעא זילי ולא

חילוק בין היזק ניכר לשאינו ניכר, אלא שהי' ק' לו, הרי גם פסלתו מלכות הוי ניכר, וא"כ מהו החילוק דבפסלתו מלכות יכול לומר הרש"ל. וע"ז תי' דטעם אחר יש בפירות והרקיבו, דנשתנה טעמו וריחו [ומסתמא כוונתו לומר דההיכר הוא מיני' ובי', כמש"כ לעיל]. ורבא דהק' על ר' יהודה ידע שיש לחלק בין פירות והרקיבו, דנשתנה טעמו וריחו, ובין תרומה ונטמאת, ולכן הק' דפסלתו מלכות דומה טפי לתרומה שנשמאת, ולמה ס"ל לר"י דהוי כנסדק.

(ט) יכול לומר לו לך הוציאו במישן- פי' הראב"ד, דבמישן כל מטבע יוצא ואפי' פסלתו מלכות. והוסיף הבית אהרן דהחידוש דמישן הוא דאף דהי' במדינה אחרת, מ"מ כיון שיש מקום בעולם דמטבע יוצא, סגי בהכי.

(י) איתיבי רבא לר"נ, אין מחללין על המעות וכו'- הק' הרשב"א, אדמק' על ר' נחמן אליבא דשמואל, תקשי לרב דס"ל דאפי' היכא דאית לי' אורחא למישן צריך ליתן לו מטבע היוצא באותה שעה. ותי' דרב תנא הוא ופליג. ועוד תי' דטעמי' דרב הוא משום דס"ל דהיכא דאתני במטבע סתם, כוונתו למטבע של אותו מקום ובאותה שעה, וא"כ רק משום תנאו צריך ליתן מטבע של אותה שעה, ואין קו' מדיני חילול מעות מעשר שני, דלית בהו טעם זה.

(יא) אלא כי אמר שמואל כשמלכיות מקפידות זו על זו- הק' הפני יהושע, מאי דוחקי' דר"נ לאוקמי' הא דשמואל כשמלכיות מקפידות ואית לי' אורחא למיזל למישן, לימא דמיירי בשמלכיות אין מקפידות, ואע"פ שאין לו דרך למיזל למישן. ותי' דר"נ סבר דבכה"ג אף רב מודה דאי"צ ליתן לו מטבע היוצא באותה שעה, דכיון דאין מלכיות מקפידות זע"ז, ממילא הו"ל מטבע מעליא (והוסיף דאף אם אמרי' דרבא לא הק' על רב משום דרב ס"ל דדעתו דוקא על מטבע של אותה מדינה ואותה שעה, וכמש"כ לעיל בשם הרשב"א, מ"מ י"ל דרק רבא ס"ל כן, אבל ר"נ לא ס"ל כן בשי' רב).

(יב) אי הכי, של בבל והן בבבל למאי חזו- הק' התוס' ר' פרץ, מהו ה"א הכי", הא לפי

מחמת טבעא קאמר. ועוד, כיון דלא מחמת
טבעא זילי, פשוט דלא מנכינן, ומאי קמ"ל.
ועוד, למה לא תי' בפשיטות דהב"ע דלא
זיילין פירי. ולכן פי' דודאי זיילין פירי בשביל
התוספת, וה"ק, אי מחמת טבעא זיל, וליכא
למתלי במידי אחרינא, מנכינן לי'. ואי מחמת
תרעא זיל, דמיד אחר שהוסיפו ירדו גשמים,
אע"ג דבלא"ה נמי הוה זיל בשביל התוספת,
לא מנכינן לי', דכיון דאיכא למימר דמחמת
תרעא זיל, לא מחזי כרבית.